

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Kriittisen lukutaidon huomioiminen johdannossa on tärkeää. Samalla esitämme myös huomioitavaksi myös tutkimustiedon kriittisen lukutaidon tarpeellisuudesta. Esimerkiksi Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunnassa toteutetun CRITICAL-hankkeen tutkimuksiin perustuvassa politiikkasuosituksissa todetaan seuraavaa:

“Nuorten kriittisessä lukutaidossa on puutteita ja erot osaamisessa ovat suuret. Kriittinen lukutaito edistää luotettavaan tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja on perusta hyvinvoinnille ja demokraattiselle yhteiskunnalle. Kriittinen lukutaito tulee sisällyttää vahvemmin eri oppiaineiden osaamisen tavoitteisiin niin valtakunnallisissa kuin paikallisissa opetussuunnitelmissa.”
(https://cris.tuni.fi/ws/portalfiles/portal/128929005/23_03_nuoret_tarvitsevat_enemman_tukea_kriittiseen_lukemiseen_4.pdf)

Suomessa toteutetun EU Kids Online –tutkimuksen pohjalta voidaan todeta samaa, neljäsosa 9–18-vuotiaista on digitaidoistaan epävarmoja, yli 11-vuotiaat ovat lisäksi epävarmoja informaatiolukutaidoistaan. (<https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads//EuKidsOnline-infograafi.pdf>). Tekoäly ja lasten ja nuorten kohtaamat kasvavat riskit ja haitat internetissä myös luovat epävarmuutta ja heikentävät tulevaisuudenuskoa omaan elämään. Kysymys teknologiasta kietoutuu myös nuorten huoleen ympäristökriisistä ja sen mukanaan tuomasta epävarmuudesta. Linjausten pohja pitäisi olla tutkitussa tiedossa.

Linjauksilla tulisi olla myös jokin suhde Council of European Guidelines for National Media and Information Literacy (MIL) Strategies – Practical Steps and Indicators -asiakirjaan, joka julkaistaan ilmeisesti huhtikuussa. Näissä nostetaan esiin muun muassa kansalaisuus, jota ei tässä medialukutaidon määritelmässä esiinny, vaikka toimijuutta korostetaan tavoitteissa (luku 4).

Lisäksi medialukutaidon käsite perustuu edelleen pitkälti tekoälyä edeltäneisiin digitaalisiin käytäntöihin, jolloin painopiste oli tiedon totuudenmukaisuuden, tarkkuuden ja vaikutuksen arvioinnissa. Tekoälyn myötä digitaalisen lukutaidon taitoja tulisi laajentaa kattamaan tekoälyn, erityisesti generatiivisten tekoälyagenttien, käyttöön tarvittava kriittisyys.

Johdannosta ei käy selvästi ilmi, milloin mediakasvatus tulisi aloittaa. Lapset syntyvät digitaaliseen maailmaan, ja vaikka he eivät olisi suoraan tekemisissä digitaalisten työkalujen kanssa, niiden olemassaolo vaikuttaa heihin silti. Ekologisesta näkökulmasta mediakasvatuksen tulisi sisältää vanhempien ja opettajien välinen yhteistyö, joka vahvistaisi medialukutaitoa sosiaalisissa yhteisöissä.

Esitämme, että johdantoa tiivistettäisi niin, että lukijalle avautuu selkeästi dokumentissa käytetyt käsitteet, dokumentin tarkoitus ja tavoitteet sekä kohdejoukko.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Huomio mediakasvatuksen asemasta korkeakouluissa on hyvä varsinkin pääainekokonaisuuksien kohdalla. Samalla tulee kuitenkin erityisesti huomioida mediakasvatuksen toteutuminen opettajankoulutuksessa, sillä varhaiskasvatuksen opettajat, luokanopettajat ja aineenopettajat toteuttavat varhaiskasvatussuunnitelman ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaista monilukutaidon ja siihen liittyvän mediakasvatuksen ja medialukutaidon opetusta työssään. Dokumentista ei selviä tilannekuva tältä osin. Tampereen yliopistossa opettajaopiskelijat (varhaiskasvatus ja luokanopettaja) suorittavat 5 opintopisteen pakollisen opintojakson mediakasvatuksesta ja kriittisestä lukutaidosta aineopinnoissa. Tämä luo pohjaa mutta vain pintaraapaisee mediakasvatuksen ja kriittisen lukutaidon laajoja kysymyksiä.

Dokumentissa esitetyt väittämät (vahvuudet vs. haasteet) herättävät kysymyksiä mediakasvatuksen arvioinnissa käytetyistä parametreista tai kriteereistä. Miten voimme esimerkiksi olla vahvoja ”yhteisten arvojen pohjalta ja yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa”, mutta samalla kohdata haasteita, kun ”yhteiskunnalliset ja eriarvoisuus, polarisoituminen ... haastavat mediakasvatuksen vaikuttavuutta”?

Lisäksi medialukutaidon käsite perustuu edelleen pitkälti tekoälyä edeltäneisiin digitaalisiin käytäntöihin, jolloin painopiste oli tiedon totuudenmukaisuuden, tarkkuuden ja vaikutuksen arvioinnissa. Tekoälyn myötä digitaalisen lukutaidon taitoja tulisi laajentaa kattamaan tekoälyn, erityisesti generatiivisten tekoälyagenttien, käyttöön tarvittava kriittisyys.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Monikriisin aikaan mediakasvatuksenkin yhteydessä tulisi huomioida ympäristökriisi, jonka osa media ja mediateknologia ovat.

Visiossa saisi näkyä myös erityisesti lapsia ja nuoria suojeleva näkökulma.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

EU Kids Online -tutkimus paljastaa, että esimerkiksi lasten ja nuorten kohtaaman vihapuheen määrä on kasvanut vuodesta 2010 11 prosentista vuoteen 2025 41 prosenttiin. Tavoite toimijuuden vahvistamisesta ja hyvinvoinnista on tässä mielessä kannatettava, mutta tavoitteisiin tulee nostaa myös lasten suojeleminen digitaalisissa ympäristöissä ja erityisesti haavoittuvien ryhmien kohdalla.

Vaikka linjauksissa ei tarkastella tekoälyä yksityiskohtaisesti, tulee se huomioida myös tavoitteissa. Jos halutaan vahvistaa toimijuutta, tulee vahvistaa myös lasten ja nuorten kognitiivista autonomisuutta inhimillistä toimintakykyä ja arvokkuutta osana mediakasvatuksen eettistä perustaa.

Lasten turvallisuudesta huolehtiminen ja priorisointi tulee ilmaista selkeästi poliittisissa asiakirjoissa. Lasten tekoälyn käytön rajoittamista tai muokkaamista kouluissa koskevan päätöksenteon yhdenmukaistamisessa tulee ottaa huomioon eri ikäryhmien kognitiivisen kehityksen tarpeet ja turvallisten ja hyvin ohjattujen toimintojen toteuttamiseen tarvittavat resurssit.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Toimenpiteissä tulee huomioida vahvemmin haavoittuvien ryhmien kokemat riskit ja uhat erityisesti internetissä ja huomioida myös palveluntarjoajat ja oikeus turvalliseen digitaaliseen ympäristöön.

Kansallisen resilienssin huomioiminen on kannatettavaa. Vastaavasti myös demokratian voisi nostaa luottamusteemaan mukaan.

Osaamisen kehittämisessä tulisi ottaa kunnianhimoisempi linjan mediakasvatuksen vahvistamisessa. Tutkimusten mukaan medialukutaidon suhteen oppilaissa on suuria eroja, kuten esimerkiksi

CRITICAL-tutkimukset paljastavat. Medialukutaidon ja kriittisen lukutaidon opetukseen tulee panostaa kouluissa enemmän.

Kriittinen lukutaito on syytä tulla esille tavoitteissa ja toimenpiteissä.

Kestävyyden edistämässä ei huomioida ekologista kestävyyttä, vaikka se on tavoitteissa. Myös toimenpiteiden pitäisi kohdistua ekologisen kestävyyden rakentamiseen, esimerkiksi nostamalla kestävä media- ja teknologiasuhteen mukaan mediakasvatukseen ja huomioimalla ekologinen jalanjälki ja mielijälki osana mediakasvatuksen toteuttamista.

Kestävyyden varmistamiseksi on tärkeää ottaa huomioon koko ekologinen järjestelmä ja yhdenmukaistaa kotona ja koulussa noudatettavia käytäntöjä.

Samanaikaisesti Valtioneuvosto on pohtimassa ns. Somekieltoa: "Käyttörajoitukset ovat vain yksi mahdollinen keino - - mutta - - Pahimmillaan lapsiin ja nuoriin kohdistetut käyttörajoitukset voivat kääntyä itseään vastaan, jos nuoret siirtyvät käyttämään vähemmän tunnettuja ja heikommin moderoituja alustoja." Tässä mielessä mediakasvatuksen ja kriittisen lukutaidon vahvistaminen on erityisen tärkeää ja sen on hyvä alkaa kyllin varhain, mihin Suomessa on hyvät mahdollisuudet sekä neuvola- että koulujärjestelmän kautta.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Opettajille toteutettavat digitaalisen osaamisen kuvaukset ovat tervetulleet, mutta epäselväksi jää mihin osaamisen kuvaukset perustuvat. Jos aikaisen kuvaukset pohjautuvat Uudet lukutaidot hankkeeseen ja siinä toteutettuihin oppilaiden digitaalisen osaamisen kuvauksiin, on syytä arvioida osaamisen kuvausten ajantasaisuutta.

Mediakasvatuslinjausten tulee olla linjassa muiden ohjaavien dokumenttien, esim. varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien perusteiden kanssa. Näin ollen nousee kysymys ohjausdokumenttien uudistamisen aikataulusta ja sisällöistä kansallisen ohjauksen koherenssin näkökulmasta.

Korkeakoulut ja tutkimusorganisaatiot –osuus tulisi sisältää myös erityisesti mediakasvatuksen opintojen sisällyttämisen tiiviimmin ja järjestelmällisemmin opettajankoulutukseen varhaiskasvatuksesta aineenopettajakoulutukseen. Tämä loisi pohjaa yhteiskunnalliselle resilienssille, demokratiakehitykselle ja kestävyyskehitykselle.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

Ei huomioita tai kommentoitavaa.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Kokonaisuudessaan mediakasvatuslinjaukset vahvistavat mediakasvatuksen asemaa Suomessa ja kansainvälisesti. Toivottavasti linjausten toimeenpanoon on saatavilla riittävästi resursseja.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Kiitämme mahdollisuudesta lausua kansallisiksi mediakasvatuslinjauksia koskevaa ehdotusta.

Irjala Sanni

Tampereen yliopisto - Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta,
kasvatustieteiden yksikkö, Reijo Kupiainen, vanhempi yliopistonlehtori,
mediakasvatus, Anne Jyrkiäinen, yliopistonlehtori, kasvatustiede, Juliene
Madureira Ferreira, Associate Professor, kasvatustiede